

שמצינו בדוד שלא היה יכול לו מלאך המות, כשלמד, ראה שבת דף ל:].

ומכאן לתלמיד הכם שחלה, שמושיבין ישיבה על פתחו.

ודחינן לה: **ולאו מילתא היא** להושיב אנחנו ישיבה על כל תלמיד חכם, אלא ישעיהו עשה כן, שהיה נביא וצדיק גמור [ריטב"א].

דילמא אתי לאיגרווי ביה שטן, שכשרואה מלאך המות שמתגרים בו שלא לתת לו ליכנס, מתגרה הוא בהם, [על פי רש"י שבעין יעקב].

שנינו במשנה: **וכן שמעתי חימנו: אנשי הצר ששכח אחד מהן ולא עירב**, וביטל להם רשותו, ביתו שלו, **אסור** לו להוציא ממנו לחצר — אבל להם מותר:

ותמהינן: **והתנן: ביתו אסור להוציא ולהכניס בין לו ובין להם?**

ומשנינן: **אמר רב הונא בריה דרב יהושע, אמר רב ששת, לא קשיא:**

הא מתניתין דידן, רבי אליעזר, וכדאמר רבי אלעאי "שמעתי מרבי אליעזר", **והא מתניתין דלקמן, רבנן היא.**

ומפרש רב ששת [ריטב"א. והרי"ף גרס: אמר רב ששת] פלוגתייהו: **כשתימצי לומר** [כשתמצא בעצמך לרדת לסוף טעמם, תצטרך לומר — ריטב"א]:

לדברי רבי אליעזר: המבטל רשות הצירו, רשות ביתו נמי ביטל ואף על גב דלא פריש כן בהדיא [דמתניתין בהכי מיירי — וכמו

שביארנו במשנה — מדאמר רבי אלעי "ובקשתי לי חבר ולא מצאתי", ואם פירש כן בהדיא כולי עלמא מודו דשרי], ולפיכך מותר להם להוציא מביתו לחצר, דכיון שנתבטל להם רשותו, הכל רשות אחת היא [אבל לו אסור, דנראה כחזור מביטולו, וכמו שביארנו במשנה].

לרבנן: המבטל רשות הצירו ולא פירש שמבטל אף רשות ביתו, **רשות ביתו לא ביטל**, ולפיכך אסור אף להם להוציא מביתו המיוחד לו לחצר של כולם.

ותמהינן עלה דרב ששת: **פשיטא** דבהכי פליגי, ולמה הוצרך לומר: כשתימצי לומר.

ומשנינן: **אמר רחבה: אנא ורב הונא בר חיננא תרגימנא** להא דרב ששת, **דלא נצרכא** דבריו להשמיענו במאי פליגי, דפשיטא היא. **אלא** אשמעינן רב ששת שניתן לב להבין דבר מתוך דבר, דמהא דחזינן דלרבי אליעזר "המבטל בעין יפה הוא מבטל", וביטל אף רשות ביתו שלא הזכיר מביטולו, ולרבנן "בעין רעה הוא מבטל", נבין דאף בגוונא אחרינא פליגי רבי אליעזר ורבנן בהך סברא, ולפיכך:

המשה ששווין בחצר אחד, ועירבו הארבעה זה עם זה, **ושכח אחד מהן ולא עירב**, וצריך שתבטל רשותו לכל אחד מבני החצר כדי להתיר החצר. [שאם לא כן, נמצא דהחצר שייכת לזה שנתבטל לו רשותו, ואין העירוב שעשה מאתמול מועלת לערב רשותו שקיבל בשבת, כיון שלא עירב על דעת חלק זה].

לדברי רבי אליעזר: כשהוא מבטל רשותו אין צריך לבטל בפירוש לכל אחד ואחד, ואף שביטל רק לאחר מבני החצר, אמרינן

דמסתמא אדעתא דכולהו ביטל רשותו, כיון שבעין יפה הוא מבטל.

לרבנן: כשהוא מבטל רשותו, צריך לבטל בפירוש לכל אחד ואחד, אבל ביטל רק לאחד, אמרינן שלא ביטל רשותו אלא לזה שפירש, ולא לשאר בני החצר, ואסורה החצר.

כמאן אזלא הא דתניא: המשנה ששרוין בחצר אחד, ושכח אחד מהן ולא עירב, כשהוא מבטל רשותו, אין צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד, כמאן? כרבי אליעזר!

רב כהנא הוא ניהו דמתני לדברי רב ששת הכי כדאמרינן לעיל, דרב ששת לא דיבר אלא על משנתנו, ורחבה ורב הונא, הם שפירשו דבריו, שבא להשמיענו פלוגתת רבי אליעזר ורבנן בביטול רשות לכל אחד.

אבל רב טביומי מתני לעיקר דברי רב ששת הכי: **כמאן אזלא הא דתניא: המשנה ששרוים בחצר אחד, ושכח אחד מהן ולא עירב, כשהוא מבטל רשותו אינו צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד, כמאן? אמר רב הונא בר יהודה, אמר רב ששת גופיה: כמאן? כרבי אליעזר!**

אמר ליה [בעי מיניה] **רב פפא לאביי: לרבי אליעזר, כיצד יהא הדין, אי אמר וגלי דעתיה בהדיא כשביטל רשות חצירו: לא מבטילנא רשות ביתי.**

וכן מיבעי לי: **לרבנן, אי אמר וגלי דעתיה בהדיא: מבטילנא אף רשות ביתי, מאי, האם יהא ביתו מותר להן?**

ומפרש ספיקיה: מי נימא דטעמא דרבי אליעזר, משום דקסבר: המבטל רשות חצירו, מסתמא אף רשות ביתו ביטל, וכדפירש רב ששת לעיל, משום דבעין יפה הוא מבטל, ואם כן האי הא אמר בהדיא: **אנא לא מבטילנא, וביתו אסור להן.**

או דילמא, טעמא דרבי אליעזר לאו משום דבעין יפה הוא מבטל, אלא משום דבית בלא חצר לא עבידי אינשי דדירי ולא דירה היא!

ואם כן, כי קאמר לא מבטילנא לאו כל כמיניה, ואף על גב דאמר: דירנא, לאו כלום קאמר.

ולרבנן אי אמר מבטילנא, הכי מספקא לי: מאי טעמא דרבנן?

מי נימא משום דקסברי, המבטל רשות חצירו, רשות ביתו לא ביטל וכדפירש רב ששת לעיל, דבעין רעה הוא מבטל, ואם כן הכא שאני, דהאי הא אמר: מבטילנא.

או דילמא טעמא דרבנן, משום דלא עבידי איניש דמסלק נפשיה לגמרי מבית וחצר והוי כי אורח לגביהו, וכיון שכן הוא דרך בני אדם, האי כי אמר: מבטילנא, לאו כל כמיניה, דבטלה דעתו אצל כל אדם. (80)

אמר ליה אביי לרב פפא: בין לרבנן בין לרבי אליעזר, כיון דגלי דעתיה, גלי!

שינונו במשנה: **וכן שמעתי ממנו** [מרבי אליעזר] שיוצאים בערקבלין בפסח:

פפא דמספקא ליה, ורב ששת, תרווייהו חדא קאמרי, ראה שם.

80. נתבאר על פי פשוטו, וזכר מוכח בריטב"א, וכן משמע ממהרש"א. ובקרן אורה פירש: דרב

מאי ערקבלין?

אמר ריש לקיש: אצותא [סיב עבה הגדל
 סביב הדקל, ונכרך ועולה בו] חרוזיאתא
 [תכופות הרבה יחד כמחרוזות], וטעם מרור
 יש בו.
 וכתב הריטב"א [לעיל כו.], בטעם המחלוקת

אם יוצאים בו: דלרבי אלעאי משמיה דרבי
 אליעזר, אף שאינו ממין זרעים — שמן
 האילן הוא בא — יוצאים בו. וחכמים
 דפליגי, סברי, כי הא דאמרינן בפסחים [דף
 לט.], דבעינן מרור דומיא דמצה שהוא מין
 זרעים. [וראה תוספות, וקרבן אורה].

הדרך עלך עושיין פסין

פרק בכל מערבין

מבוא ל"עירווי תחומין"

א. תחום שבת – מן התורה או מדרבנן?

הפסוק "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" [שמות טז כט] הוא המקור לאיסור היציאה מחוץ לתחום בשבת.

לדעת רבי עקיבא [שבת סט א] מלמד הכתוב הזה שאסור מן התורה לאדם לצאת חוץ מ"מקומו" בשבת, וכוננת הכתוב היא, לאסור את היציאה מהתחום של אלפיים אמה סביב למקום שביתתו של האדם בכניסת השבת.

ואילו לדעת חכמים, פסוק זה בא לאסור את מלאכת ההוצאה של חפץ מרשות לרשות בשבת, ואילו איסור היציאה של האדם מהתחום של אלפיים אמה אינו אלא מדרבנן.

אלא, שנחלקו הראשונים, האם מודים חכמים לרבי עקיבא שאסור לצאת מן התורה מהתחום של שנים עשר מיל, שהם שלש פרסאות, כשיעור מחנה ישראל במדבר.

ב. מהות האיסור – יציאה או הליכה?

כמו כן מצינו בדברי רבותינו הראשונים שני הסברים חלוקים במהות האיסור "לצאת ממקומו" –

לפי הרמב"ן, היציאה של האדם ממקום השביתה היא האיסור, בדומה למלאכת ההוצאה מרשות לרשות.

ולפי הרמב"ם, ההילוך למרחק מחוץ לתחום הוא האיסור, בדומה להעברת חפץ ארבע אמות ברשות הרבים.

ג. כיצד נקבע מקום השביתה?

לכל אדם וחפץ יש "מקום שביתה" בכניסת השבת, ומסביבו יש לו תחום שבת של אלפיים אמות לכל רוח.

מקום זה יכול להקבע הן על ידי נוכחות האדם באותו המקום בשעת כניסת השבת, והן על ידי שייחוד האדם את אותו המקום ל"מקום שביתתו", למרות שהוא עצמו נמצא בשעת כניסת השבת במקום אחר.

היחוד ל"מקום השביתה" יכול להעשות, באופן עקרוני, באמירה בעלמא, שמודיע האדם: "שביתתי – במקום פלוני", למרות שאינו נוכח באותו מקום [ואכן כך עושים כשאינן אפשרות אחרת].

אלא, שתיקנו חכמים שאם נמצא אדם במקום מסוים בשעת כניסת השבת ורוצה לקבוע לו מקום שביתה אחר, כדי שיוכל ללכת ממנו והלאה אלפיים אמה, שיעשה זאת על ידי הנחת "עירווי תחומין" [של מוזן הראוי לשתי סעודות] באותו המקום, בערב שבת, מבעוד יום.

קביעת מקום השביתה במקום אחר [על ידי נוכחותו במקום בשעת כניסת השבת או על ידי הנחת העירוב או על ידי אמירתן מאפשרת לאדם להלך בשבת אלפיים אמה לכל רוח מאותו המקום שקבע לו כמקום שביתתו, ולא מהמקום שהוא נוכח בו במשך השבת.

את הנחת העירוב אין האדם צריך לעשות בעצמו, אלא יכול לשלחו באמצעות שליח שיניחנו שם.

ד. הגדרת "מקום השביתה" משתנה ממקום למקום:

השובת בעיר נחשב לו כ"מקום שביתה" העיר כולה, ומסביבה יש לו אלפיים אמות לכל רוח.

אם רוצה להניח עירוב, הוא יכול לעשות זאת מחוץ לעיר, אך לא בתוך העיר, כי העיר כולה היא מקום שביתתו גם בלי העירוב, ונמצא שלא פעל כלום בהנחת העירוב.

ואם יניח את העירוב בעיר אחרת [הסמוכה לעירו, והנמצאת בתוך תחום שבת לעיר] תחשב העיר השניה כולה למקום שביתתו, ויהיה לו תחום שבת של אלפיים אמה מסביב לעיר השניה.

השובת מחוץ לעיר, בבית או בכל מקום המוקף לדירה, נחשב כל המקום המוקף למקום שביתתו, ויש לו אלפיים אמה סביב אותו המקום.

ואילו השובת במקום פתוח מחוץ לעיר, יש לו ארבע אמות כמקום שביתה, ואלפיים אמה מסביב לארבע אמותיו.

ה. תנאי יסודי להנחת העירוב הוא שיהיה "הוא ועירובו במקום אחד".

היינו, שתהיה באפשרותו בכניסת השבת להגיע ולקחת את עירובו.

ו. בפרק שלפנינו יבואר:

א. איזה מזון ראוי להנחת העירוב, ומהו שיעורו.

ב. היכן הוא המקום שניתן להניח בו את העירוב.

ג. מי הוא הראוי להיות שליח להנחת העירוב.

מתניתין:

משנתנו מחולקת לשני ענינים:

האחד, ללמדנו שמלח ומים אינם נחשבים למזון, במקום שצריך מזון.

השני, מחלוקת תנאים באיזה מידה מועיל העירוב כאשר המניח את העירוב מוגבל באכילתו.

הענין הראשון:

א. **בכל מיני מזון מערבין עירובי תחומין**.¹

ובכל מיני מזון **משותפין** שתופי מבואות

1. כן פירשו כל הראשונים, דאילו בעירובי חצירות בעינין פת.

ורש"י פירש שבכלל דברי המשנה גם עירובי

חצירות. וראה משנה לקמן דף פ ב ובגמרא וברש"י שם. וראה שו"ת רעק"א קמא סימן י"ד.

ידי ניפוח, [שמנפח את העפר בפיו לפני רגליו כדי לבודקן].

רבי יהודה אומר: מערבין לכהן אפילו בין הקברות,

מפני שיכול לחוץ [לעשות מחיצה בינו ובין א-כ הקבר] **ולילך ולאכול**, שיכול ליכנס מבעוד יום למקום שנתנו שם עירובו על ידי שידה תיבה ומגדל [דהיינו, באמצעות מיני עגלות, החוצצות בפני טומאת הקבר, ומותר לכהן ליכנס בתוכם לבית הקברות], וליטול העירוב ולאכול.

אבל אם אינו יכול ליכנס לשם, אין להתיר — אף לתנא קמא הסובר שאם ראוי הוא לאחריני שפיר דמי, ועל אף שראוי הוא לישראל — מפני שכשנותנו בין הקברות, הוי ליה "הוא במקום אחד, ועירובו במקום אחר".

אבל אם האדם המערב יכול לקחתו אלא שאין הוא ראוי לאכילתו [אבל הוא ראוי לאכילת אדם אחר] חשיב שפיר "הוא ועירובו במקום אחד".

גמרא:

אמר רבי יוחנן: אין למדין מן הכללות. כל היכא דתנן "כלל", אין הכונה שאין יוצא מן הכלל. דאיכא "כלל" שלא דקדק התנא בדבריו, ויש דברים שאינם באותו כלל.

ולא מיבעיא היכא שלא הוציא התנא שום דבר מן הכלל, אלא **אפילו במקום שנאמר כלל**, והוסיף בו התנא "חוץ מדבר פלוני", שהיה משמע שלבד מדבר פלוני הכל בכלל, אפילו הכי אין למדין הימנו.

[כדי שיוכלו להוציא מן הבתים שבחצירות אל המבוי המשותף לכל החצירות].

חוץ מן המים ומן המלח שאינם נחשבים מזון.

ויסודו של העירוב בנוי על כך שדעתו של אדם היא כי מקום קביעותו ודירתו הוא המקום שבו נמצאים מזונותיו. הלכך מזון בעיניו ולא מים או מלח.

ב. **והכל מיני מזון ניקח בכסף מעשר שני** [שהעלהו לירושלים, ואמרה תורה: ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך], **חוץ מן המים ומן המלח**. ובגמרא מפרש טעמא.

ג. **הנודר הנאה מן המזון, מותר במים ומלח**. החלק השני:

מערבין עירובי תחומין לנזיר ביין, ואף על גב שאסור הוא בשתייתו, דכיון דמזון הוא לאחירים שרו ליה רבנן.

וכן מערבין מאותו טעם **לישראל בתרומה** ואף שאסורה לו, כיון שמותרת לכהנים.

סומכוס אומר: אין מערבין לישראל אלא בחולין ולא בתרומה [ובגמרא מפרש דלא פליג סומכוס על יין לנזיר כיון שיכול לישאל על נזירותו].

ומערבין — לדעת כולם — **לכהן על ידי שנותנין אותו בבית הפרס** [שדה שאבד בה קבר, ושדה שנחרש בה קבר], ואף שאסור מדרבנן לכהן ליכנס שם, שמא נמצא שם עצם כשעורה המטמא במגע ומשא, וכל שאין יכול ליכנס ולאכול את עירובו אי אפשר לומר ש"שביחתו במקום עירובו", אפילו הכי מותר, כיון שמותר ליכנס שם על